

ΣΑΒΒΑΤΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ.

ΤΕΥΧΟΣ Α'. Ἀριθ. 37.

Σάββατον 19/31 Αὐγούστου 1878.

Τιμὴ 3 χαρτόγραφα.

Κωνσταντινούπολις 18/30 Αὐγούστου.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.

Ἡ Τερτζιουμάνι Χακικὰτ δημοσιεύει ἐν τῷ φύλλῳ αὐτῆς τῆς τετάρτης τὸ κατωτέρω περὶ τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ ζητήματος ἄρθρον, συνοψίζον τὴν ἀποψιν ὑρ' ἣν κρίνουσιν αὐτὸ οἱ Τούρκοι καὶ ὡς κυβέρνησις καὶ ὡς λαός. Ἡ ἀποψις αὕτη, τὸ καθ' ἡμᾶς, σφάλλεται κατ' αὐτὰς τὰς βάσεις. Ὁ πανελληνισμός—ἐν μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐκφρασιν τῆς τουρκικῆς ἐφημερίδος—εἶναι ὅλως διάφορος τοῦ πανσλαυτισμοῦ. Ὁ ἐλληνισμός δὲν εἶναι στοιχεῖον ξενικόν, ἐπιζητοῦν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ τὸ ἰθαγενέστατον τῶν στοιχείων τῆς χώρας ταύτης, τὸ ἔχον ἐπ' αὐτῆς τὰ μᾶλλον ἀναμφήριστα ἱστορικὰ καὶ ἐθνικὰ δίκαια, τὸ διασώσαν αὐτὴν ἀπὸ μυρίων ἐπιδρομῶν, τὸ διαμψισθῆσάν αὐτὴν πρὸς τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, καὶ ἐπομένως καὶ δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ ὅπως διατηρήσῃ τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀπὸ πάσης νέας ἐπιδρομῆς καὶ κατακτῆσεως, ἥτις ἤθελεν, εἰ μὴ ἐκμηδενίσῃ, ἀλλὰ τοῦλάχιστον δυσχεράνει αὐτά. Τὰ δικαιώματα ταῦτα διεξεδίκησε διὰ τῶν ὀπλῶν ἐναντίον τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ὁ ἐλληνισμός καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπακρυβῇ ὅτι καὶ σήμερον θὰ διεξεδίξει αὐτά, ἐὰν λόγοι ὑπερτάτου πολιτικοῦ συμφέροντος δὲν ἐπέβαλον αὐτῷ νὰ συμβιώσῃ φιλικῶς μετὰ τῶν ἀρχαίων κατακτητῶν, ὅπως σωθῇ ἡ Ἀνατολὴ ἀπὸ νέας καὶ ἰσχυροτέρας κατακτῆσεως. Τὸ ἐχέγγυον τῆς εὐλικρινείας τοῦ ἐλληνισμοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν παρέχει αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγα αὐτοῦ συμφέρον, συνδυαζόμενον πληρέστατα μετὰ τοῦ τουρκικοῦ συμ-

φέροντος. Ἡ νέα τῆς Ἀνατολῆς κατάκτησις—οὐδεὶς ἐχέφρων Τούρκος δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ τοῦτο—ἐποιήσατο ἐπ' ἐσχάτων μεγάλα βήματα, καὶ τοῦτο κυρίως διότι τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἀμύνης αὐτῆς ἀνέλαβε μεμονωμένη ἡ Τουρκία, διότι ὁ ἐλληνισμός καὶ πολιτικῶς καὶ φυσικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ συνταχθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας. Καὶ φυσικῶς μὲν καθόσον δὲν ἐδόθησαν αὐτῷ στοιχεῖα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δεύσης ἀμυντικῆς δυνάμεως, πολιτικῶς δέ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ δίκαια, συμμαχῶν μετ' αὐτῆς οὐχὶ πρὸς διάσωσιν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ νέας ξενικῆς ἐπιδρομῆς, ἀλλὰ πρὸς διατήρησιν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ ἡ τοῦ Βερολίνου ἡγάγον τὴν νέαν ξενικὴν κατάκτησιν εἰς τὰς πύλας τῶν χωρῶν, ἐφ' ὧν ὁ ἐλληνισμός ἔχει τὰ ἱστορικὰ καὶ ἐθνικὰ αὐτοῦ δίκαια, ἡ δὲ Τουρκία τὰ τῆς κατακτῆσεως καὶ τῆς κυριαρχίας. Ὁ κίνδυνος ἄρα εἶναι ἐπικείμενος, ἄμεσος κατ' ἀμφοτέρων. Ὁ ἐλληνισμός, ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τούτου, δὲν δύναται νὰ τηρῇ τὴν παθητικὴν στάσιν, ἣν ἠδύνατο νὰ τηρῇ πρῶτον ἐφ' ὅσον μεταξὺ τῆς ξενικῆς ταύτης κατακτῆσεως καὶ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἐμεσολάβουν ὁ εὐρύς Δούναβις, τὰ ὄχυράματα τῆς Βουλγαρίας καὶ ὁ Αἰῶνας. Τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Τούρκων ἀμύνης τῶν χωρῶν τούτων ἐπιβάλλεται αὐτῷ κατεπειγόντως. Ἀλλ' ἡ ἀμυνα αὕτη, ἥτις ἐστὶ κοινὸν συμφέρον αὐτοῦ τε καὶ τῆς Τουρκίας, δὲν δύναται νὰ γείνη, εἰμὴ καταρτιζομένου ὅπως δὴποτε ἰσχυροῦ τινος καὶ συμπαγοῦς ἐλληνικοῦ βασιλείου καὶ ἱκανοποιουμένων κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ἄνευ ἐξασθενήσεως τῆς Τουρκίας, ὡς εὐστοχώτατα ἀπέδειξεν ὁ κύριος Βάδδινγκτων, τῶν ἐλληνικῶν δικαίων. Ἀλλ'

ὁ ἑλληνισμός, λέγουσιν οἱ ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀπόψεως κρίνοντες τὰ πράγματα, οὕτως ἐνισχυόμενος θὰ ἔχῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐποφθαλμιάσεις ἐπὶ τῶν τουρκικῶν χωρῶν, δὲν ὑπέκρυψε δὲ ὁ ἑλλην ὑπουργὸς κύριος Δηλιγιάννης ἐν τῷ συνεδρίῳ ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον στέργει εἰς τὰς αἰτηθείσας προσαρτήσεις. Τοῦτο θεωροῦσιν οἱ φιλότουρκοι ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ, τὸ καθ' ἡμᾶς, τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο εἶναι τὰ μάλιστα σφαλερὸν. Ἰσχυρὸν ἑλληνικὸν βασιλεῖον ἔσται πιστότατος σύμμαχος τῆς Τουρκίας καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ κατ' αὐτῆς κατακτητικὸν ἢ μᾶλλον ἀνακτητικὸν πόλεμον, ἐνόσω ἡ ξενικὴ κατὰκτησις ἀπειλεῖ νὰ ἐπωφεληθῇ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ῥῆξιν ταύτην. Δὲν ἔπεται ὁμῶς ἐκ τούτου ὅτι ὁ ἑλλην ὑπουργὸς δὲν ὤφειλε νὰ ἐπιφυλάξῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν πάσῃ νέᾳ ἀνατροπῇ τοῦ καθεστῶτος. Ἐὰν ἡ Τουρκία μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δοκιμασίαν, ὡς εἶπεν ὁ μαρκήσιος Σχλίσβουρ, ἀποδειχθῇ ἱκανὴ νὰ ὑπάρξῃ ὡς ἔθνος καὶ ὡς κράτος ἐν Εὐρώπῃ, ἐὰν δυνηθῇ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐνομουμένων κρατῶν καὶ νὰ καταστρέψῃ τὰς ἀφορμὰς τῶν ξενικῶν ἐπεμβάσεων, ἡ Ἑλλὰς καὶ συμφέρον καὶ καθήκον ἔχει νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην καὶ συμπεριφρουρῇ μετ' αὐτῆς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλ' ἐὰν μοιραία τις μεταβολὴ ἐπενέγκῃ καὶ αὐθις τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος, ὁ ἑλληνισμός καὶ ὀφείλει καὶ δικαιουῖται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ν' ἀντιτάξῃ τὰ ἱστορικὰ καὶ ἔθνικα αὐτοῦ δίκαια εἰς τὰ ἰδανικὰ δίκαια, ἀπερ ἐπικαλεῖται ἡ ξενικὴ κατὰκτησις, ἐπομένως ὁ ἑλλην ὑπουργὸς ὤφειλε νὰ ἐπιφυλάξῃ ἐπὶ τοῖς ἐνδεχομένοις τούτοις τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.

Αὕτη, καθ' ἡμᾶς, ἡ πραγματικὴ ἀποψις ἐξ ἧς Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ὀφείλομεν νὰ ἐξετάζωμεν τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ζήτημα, αὕτη ἡ ἀποψις ὑφ' ἣν ἐμελέτησαν καὶ ἠθέλησαν νὰ λύσωσιν αὐτὸ αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἐν τῷ συνεδρίῳ. Αὐπηρόν ὑπὸ παντοῖαν ἐποψιν εἶναι ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θέλουσι νὰ ἐννοήσωσιν αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἀποψιν ταύτην καὶ ὅτι αἱ ὀξυόλοι κρίσεις τοῦ τύπου αὐτῶν δυσχεραίνουναι συνεγνόησιν τοσοῦτον εὐκτέαν διὰ τε τὰ τουρκικὰ καὶ διὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα. Ἀλλως δὲ, ἀνεξαρτήτως πασῶν τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν, ἡ πολιτικὴ συνέσις ἀπαιτεῖ ὅπως κράτος τι ὑποχωρῇ αὐτορ-

μήτως ἐπὶ ζητήματος, ἐφ' οὗ βεβαιότης σχεδὸν ὑπάρχει ὅτι ἢ θὰ ὑποχωρήσῃ πιεζόμενον ὑπὸ τρίτων, ἢ θ' ἀναλάβῃ νέον πόλεμον, δυνάμενον νὰ διακυβεύσῃ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ. Ὅτι δ' οὕτως ἔχει νομίζομεν ὅτι οὐδ' οἱ τοῦρκοι δημοσιογράφοι δύνανται ν' ἀρνηθῶσι μετὰ τὰ τελευταίας ἡμῶν ἐπισήμους καὶ ἐπισήμους δηλώσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, δηλώσεις αἵτινες σχετίζονται ἰσως μετὰ τῆς γλώσσης τῆς *Τερτζουμάνι Χακικὰτ*, ἥτις ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἀπολύτου *non possumus*, ἐφ' ἣν τέως ἴστατο, μετέστη εἰς τὴν βάσιν τῶν ὑποχωρήσεων ἀλλ' ἐπὶ ὅροις.

Ἰδοὺ τὸ ἄρθρον τῆς τουρκικῆς ἐφημερίδος.

Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα προσκτᾶται σπουδαιότητα. Ἐκ τῶν τελευταίων τηλεγραφημάτων ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ἐκείνο καθ' ὃ ὁ *Ἡμερήσιος Τηλέγραφος* τοῦ Λονδίνου συμβουλεύει τὴν Πύλιν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ποιουμένη θυσίας τινάς.

Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ληπτέαι ἰδέαι ὑπὲρ αἱ ὑπερβολικαὶ ἰδέαι καὶ φαντασιοκρατίαι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ βέβαιον ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ ἐν Βερολίνῳ ἐκφρασθεῖσα ἐπιθυμία ὑπὲρ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ζητήματος τούτου μεταξὺ Πύλης καὶ Ἑλλάδος ὑφίσταται εἰσέτι, καὶ τινες μὲν τῶν κυβερνήσεων ἤρξαντο δίδουσαι συμβουλὰς συμφώνους πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ταύτην ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ δὲ πρόκειται νὰ πράξωσι τοῦτο.

Ἡμεῖς, μὴ ἀπομακρυνόμενοι τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἣν ἀπεδέξατο ἡ Πύλη, λέγομεν ὅτι δύο διάφορα ὅλως ὑπάρχουσι ἐν τούτῳ ζητήματι, τὸ μὲν ἡ ἐκχώρησις λωφίδος γῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐχὶ ὁμῶς διότι δικαιουται νὰ λάβῃ ταύτην ἡ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὅτι δίδεται αὕτη πρὸς ἀπότισιν χρέους τινὸς πρὸς αὐτὴν, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ὡς ἐξαιρετικὴ τις εὐμένεια καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, τὸ δὲ ἡ παραδοχὴ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει δίκαιον ἐν τούτῳ.

Τὸ σφάλμα ὅπερ διαπράττει ἡ Ἑλλὰς εἶναι ὅτι πειρᾶται νὰ παραπτήσῃ ὡς ἀληθεῖς τοὺς κατ' ἀρχὴν καὶ πράγματι ἀδίκους δισχυρισμοὺς αὐτῆς, καὶ ὅτι δὲν συγκατατίθεται μηδὲ σπιθαμὴ γῆς νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τῶν μερῶν ὅσα ἐκ πνεύματος πλεονεξίας αἰτεῖ, ὥστε δῆθεν τὰ μέρη ταῦτα ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς. Οἱ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν δικαίων αὐτῆς καὶ πρὸς παρόρμησιν τῆς Πύλης ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν θυσίαν ταύτην φερόμενοι λόγοι εἰσὶν ὅτι οἱ

«Ἕλληνες ἀντίκεινται εἰς τὰς πανσλαβιστικὰς ἰδέας καὶ κατὰ συνέπειάν εἰσι φύσει σύμμαχοι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους· πρὸς δὲ ὅτι οἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἕλληνες πιέζονται ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας καὶ ἐπιθυμοῦσι τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνωσιν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, εἴαν τις μόνον τοὺς τίτλους πανσλαβισμὸς καὶ πανελλήνισμὸς ὑπ' ὄψιν λάβῃ, ἀμέσως κατανοεῖ ὅτι διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἀντίκεινται μάλιστα· ἀλλὰ μήτοι δὲν συνταυτίζονται ἀμφοτέρων οἱ σκοποὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος; Ὁ πανσλαβισμὸς παραστήσας ὡς πιεζομένους τοὺς ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει Σλαῦους ἐξηπάτησεν αὐτούς· ἀλλὰ τοῦτο προσπαθεῖ νὰ πράξῃ καὶ ὁ πανελλήνισμός. Ὁ πανσλαβισμὸς ἀποχωρίσας μέρος χωρῶν ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐκέρδησε τοῦτο ὑπὲρ τοῦ σλαβισμοῦ· ἀλλὰ τοῦτο ἐπιζητεῖ καὶ ὁ πανελλήνισμός. Λέγουσιν ὅτι, εἴαν τοῦ λοιποῦ ὁ πανσλαβισμὸς ἀπειλήσῃ καὶ αὖθις τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἡ Ἑλλὰς ἀπέναντι τῆς ἀπειλῆς ταύτης θελεῖ συμμαχήσῃ τῇ Πύλῃ. Ἀλλ' ὅμως δὲν δικαιούται τις νὰ υποθέσῃ ὅτι ὁ πανελλήνισμός, ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, θελεῖ θεωρεῖ πάντοτε ὡς εὐκαιρίαν τὰς ἐκ τοῦ πανσλαβισμοῦ περιπλοκάς; Τοῦτο ὡμολόγησε παρρησίᾳ ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ, ὅπερ ἀνέγνω ἐν τῷ συνεδρίῳ. Ὅπως ὁ πανσλαβισμὸς ἠρκέσθη ὡς πρὸς τὸ παρὸν εἰς τοσαύτην ἐπιτυχίαν, οὕτω καὶ ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐδήλωσεν ὅτι ἀρκεῖται εἰς τὴν Ἡπειροθεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ τότε ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα;

Ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι αἱ ἀπέναντι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους βλέψεις τοῦ τε πανσλαβισμοῦ καὶ τοῦ πανελλήνισμοῦ ἐν τε τῷ παρελθόντι τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι ταυτίζονται. Ἐάν λοιπὸν ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐπιθυμῶσι νὰ μὴ δυσχαιράνωσιν ἀληθῶς τὸ ἔργον, ἀλλὰ νὰ τακτοποιήσωσι τοῦτο ὥστε τὸ δυνατόν εὐκόλως, πρέπει πρώτιστα καὶ μάλιστα νὰ μὴ νομίζωσιν ὅτι ἐξαπατῶσι τὴν Πύλῃν. Πρέπει νὰ εἰπωσι φανερώς καὶ ἀνδρικῶς τίνες οἱ σκοποὶ καὶ αἱ προθέσεις αὐτῶν, καὶ ν' ἀρκεσθῶσι τότε καὶ εἰς τὰς θυσίας, εἰς ἃς ἡ Πύλη ἤθελε κρίνει καλὸν νὰ προβῇ. Οὕτω μόνον τακτοποιεῖται, λύεται τὸ ζήτημα· διότι οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ δυσχερεστήσῃ κυβερνήσιν εὐρισκομένην εἰς τὴν νῦν ἡ Πύλη εὐρηται θέσιν, ἢ τὸ νὰ ζητῇ τις νὰ καταπείσῃ αὐτὴν βίᾳ ὅπως θεωρήσῃ ὡς δικαίωμα καὶ ἀνγκραίαν φανεράν καταδίκην πίεσιν καὶ ἀδικίαν. Τοῦτο τὸ ἀπαρτίζον τὴν μεγάλην τῶν δυσχερειῶν, ἣτις ἀνγκαῖον ἵνα πρώτιστα πάντων ἀρθῇ ἐκ μέσου.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΝ ΤΑΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙΣ.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10/22 ἰουνίου τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδηδημίᾳ ὁ κ. M. H. Passy ἀρηγεῖται βραχέως τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιοκτησίας μεταξὺ τῶν νεωτέρων λαῶν. Ἡ ἰδιοκτησία κατ' αὐτὸν ὑπέστη ἀπὸ πεντεκαίδεκα αἰώνων δύο πρωτίστας μεταβολάς, τὴν μὲν, τὴν διαρκῇ αὐξῆσιν ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς κτήσεως, τὴν δὲ, τὴν αὐξῆσιν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῶν συναλλαγῶν, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ ἰδιοκτησία. Ἐν τῇ ἀρχαίότητι βλέπομεν ταύτην τιθεμένην ἐν κινδύνῳ κατὰ πάντα πόλεμον. Αἱ γαῖαι, τὰ τέκνα, ἡ οἰκογένεια, αὐτὸς ὁ ἡττηθεὶς ἀπέβαινον κτῆμα τοῦ νικητοῦ. Ἐφόσον ὁ πολιτισμὸς ἐξαπλοῦται καὶ ἐνισχύεται, κατὰ τοσοῦτο καὶ ἡ ἀρπαγὴ καὶ ὁ σφετερισμὸς περιορίζονται καὶ ἐκπίπτουσιν. Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἔτι αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες, οἱ τῆς δημεύσεως νόμοι διατελοῦσιν ὡς ἀπειλαὶ παροδικῆς ἀπωλείας καὶ ἀποθέσεως τῶν ἰδίων.

Τὸ καθ' ἑαυτὴν ἡ τῆς ἀσφαλείας διάδοσις καὶ ἀνάπτυξις τὰ μάλα εἰς τὸν πολιτισμὸν συντείνει. Ἐπαυξάνει τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐξασφαλίζει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς μὲν τὴν ἐργασίαν τοὺς καρποὺς αὐτῆς, εἰς δὲ τὸν πόνον τὴν ἀμισθίην, ἀποβάλλει ἰσχυρὸν ἐλατήριον τῆς ἀτομικῆς ἀρχεβουλίας. Τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία τὰ μέγιστα ἐπωφελοῦνται τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἡ κοινωνικὴ εὐδαιμονία ἀναλογεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἀσφαλείας, ὑφ' ἣν ἡ ἰδιοκτησία περιβάλλεται. Τῆς εὐδαιμονίας ταύτης ὑπάρχει καὶ ἕτερος παράγων, ἡ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἐλευθερία, καὶ ἡ ἐπὶ μᾶλλον ἐπικράτησις τοῦ ἀτομικοῦ δικαίου ἐν τῇ προσκτῆσει τῆς ἰδιοκτησίας. Ὑπὸ τὸ πολίτευμα τῆς δουλείας τὸ ἔδαφος ὀλιγίστους εἶχε κυρίους, ἡ δὲ πρόσδος ἐνέκειτο εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἰδιοκτῆτων γαιῶν. Οἱ ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς καθυστεροῦντες ἐν τῷ πολιτισμῷ λαοί, ἥτοι οἱ Σλαῦοι, τὴν μεγίστην ἐπέβαλλον ἀμισθίαν ἐν τῷ ἔδαφει αὐτῶν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐμελλε ν' ἀποβῇ μοιραῖον κώλυμα τοῦ σχηματισμοῦ μέσης τινὸς τάξεως, ἣτις συγκεντρουμένη ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐπιδιδομένη εἰς τε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἠδύνατο νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν χειρὰ τῆς τοῦ ἐπιλοίπου λαοῦ καὶ ἀναπτύξῃ ταύτοχρόνως σὺν τῷ πλούτῳ καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Ἐῖτα ὁ κ. Πασσύ πραγματεύεται περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θρησκευματος ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ